

Poročani govor v nemščini in slovenščini

Stojan Bračič*

Izvleček

Namen pričujočega članka je analizirati tri slovenska in eno nemško besedilo iz javnih občil ter primerjati, kako njihovi avtorji v obeh jezikih z rabo premege in odvisnega govora izražajo različne stopnje distanciranja od vsebin poročil, kar je pomembno merilo korektnosti pri prenašanju informacij. Čeprav nemščina v odvisnem govoru bolj ali manj dosledno uporablja slovnično strukturo konjunktiva, umanjkanje takega sredstva v jezikovnem sistemu slovenskega jezika ni posebej problematično pri iskanju enakovrednih izraznih možnosti. Nista samo glagol rekanja in veznik *da* indikatorja prenesenega govora. Obstajajo druge strategije s funkcijo poročanja (npr. členki *čes (da)*, *saj da*). Vendar se zdi, da ni glavni problem v prevajanju med obema jezikoma. Včasih avtorji slovenskih besedil ne prepoznajo potrebe, da bi bilo treba vidik poročanja eksplicitno poudariti. Čut za to se lahko izostrí ob kontrastiranju slovenskih in nemških besedil.

Ključne besede: poročani govor, premi govor, odvisni govor, naklon v poročanem govoru, kontrastivni pristop

---

* Ljubljana, stojan.bracic@ff.uni-lj.si.

Abstract – Reported Speech in German and Slovene

The aim of this paper is to analyse three Slovene texts and one German text from the media and to compare how the authors in both languages express different degrees of distance to the content by using direct and indirect speech, which is an important criterion for a correct transmission of information. Although German more or less consistently uses the grammatical structure »Konjunktiv«, the absence of such a device in the Slovene linguistic system does not cause major problems in search for adequate equivalents in Slovene. It is not only the reporting verb and the conjunction *da* that indicate reported speech, there are other strategies with reporting function in Slovene (for instance particles *češ (da)*, *saj da*). However, the main problem does seem to be translation between the two languages but the authors of Slovene texts sometimes not realizing the need to emphasize the reporting character of a certain statement. This deficiency can be improved by contrasting texts in Slovene and German, thus developing a sense of the reporting aspect.

Keywords: reported speech, direct speech, indirect speech, mood in reported speech, contrasting method

1 Namen prispevka

Prispevek naj bi na podlagi analiz treh slovenskih (odlomkov) besedil (2.1, 4.1, 5.1) in odlomka enega nemškega besedila (3.1) iz javnih občil z vidika germanista¹ osvetlil nekatere skupne značilnosti in razlike v rabi poročanega govora v nemškem in slovenskem jeziku.

O bistvu poročanega govora ne gre zgubljeni besed. Teoretična podlaga je za oba jezika ista. Izhajamo iz štirih parametrov. Prvotni tvorec poročila o nečem poroča, posrednik vsebino tega poročila (lahko) ubesedi na različne načine in jo prenese na naslovnika (prim. Toporišič 2014: 653 sl.). V nemški strokovni literaturi se za vir poročila o nekem prvotnem govornem dogodku pogosto – zlasti v literarnih delih – uporablja termin figura (Figur) (Duden 2016: 538 sl.), za tistega, ki poročilo sekundarno tako ali drugače ubesedi, pa termin avtor/pripovedovalec (Autor/Erzähler) (ibid.), pri čemer avtor besedila in pripovedovalec določenega (dela) prispevka – predvsem v leposlovju – nista nujno istovetna. Vsebina poročanja je torej vidna z dveh perspektiv, ki se prekrivata v ubeseditvi. Vsebino tako prispeva figura, ubeseditev – razen v premem govoru – pa prispeva pretežno poročevalec.

---

1 Vse moške slovnične oblike stojijo tudi za osebe ženskega spola.

Bistvo problematike v zvezi s poročanim govorom je osredotočeno na to, kakšen odnos ima prenašalec prejete informacije do tega, kar je kot prvi neposredni ali primarni naslovnik prejel od informatorja/figure.² Glede na to, kako zvest želi biti posrednik do vsebine primarnega sporočila, ima tako v nemščini kakor tudi v slovenščini na izbiro različne vrste prenesenega govora. To so premi govor, odvisni govor, polpremi govor, nepravi premi govor in notranji monolog, ki se med seboj lahko do določene mere kombinirajo oz. dopolnjujejo.

Posvetil se bom prememu in odvisnemu govoru (direkte Rede in indirekte Rede), kot ju srečujemo v jeziku medijev. Druge vrste so bolj domena leposlovja.

Premi govor je – kot je znano – dobesedni navedek tega, kar je izgovorila ali zapisala figura. Najpogostejši formalni znaki so v obeh jezikih isti: glagoli rekanja ali mišljenja, dvopičje, narekovaji.

Prenašalec govora figure kot primarni naslovnik s premim govorom dobesedno prenaša izjavo figure, kar je npr. pomembno v uradnih besedilih s politično ali sorodno družbeno vsebino. S tem prenašalec govora formalno tudi ne prevzema odgovornosti za vsebino posredovanega in do te vsebine lahko ohrani nevtralen odnos, razen če na podlagi glagolov rekanja ali mišljenja, ki jih uporabi, hote ali nehote ne nakaže pristranskosti in mu je dobesedni navedek samo v pomoč pri argumentaciji. Tudi izbira same tvarine, ki je podana v premem govoru, je navsezadnje subjektivna.

Glede premege govora ni bistvenih razlik med nemškim in slovenskim jezikom.

Pri odvisnem govoru pa posrednik figurinega izvajanja ne prenese dobesedno, temveč ga vsebinsko ustrezno povzame in jezikovno oblikuje bolj svobodno, pri čemer se lahko pri taki jezikovni pretvorbi (lahko bi rekli tudi neke vrste »preobleki«) oddalji od izvornika, ki ga je prejel kot primarni naslovnik. Tudi tu ponujata oba jezikovna sistema pestro paleto glagolov, ki uvajajo ali komentirajo odvisni govor. V nemškem jeziku pri tem igra dodatno pomembno vlogo vezani naklon (konjunktiv).

2 Na to se vežejo pojmi (ne)korektnost, pristranskost, zavajanje, iztrganost iz sobesedila ipd. Vzprednici v znanstvenem jeziku sta citiranje in problem kompilacije.

2 Iz radijskih poročil »Danes do trinajstih«

Prvo slovensko besedilo, v katerem želim kratko predstaviti nekaj zgledov za premi in odvisni govor, je zapisna oblika prispevka iz radijskih poročil »Danes do trinajstih« (RTV SLO, Radio Prvi), posnetega v četrtek, 4. 2. 2021 ob 13.00.

(Govori voditelj oddaje Tomaž Pollak)³

- (1) *Potem ko se je vrsto let zmanjševal vpis dijakov na dveh ptujskih srednjih šolah, se je Ministrstvo za izobraževanje nedavno odločilo, da bo doslej samostojni Ekonomsko in Biotehniško šolo združilo v eno šolo z imenom Srednja šola za ekonomijo, turizem in kmetijstvo. (2) Čeprav gre za racionalizacijo, naj na Šolskem centru Ptuj ne bi odpuščali. (3) Podrobnosti Gabrijela Milošič:*
- (4) *»Na šolskem centru Ptuj bodo po novem delovale štiri in ne več pet šol kot skoraj poldrugo desetletje.⁴ (5) Združitev Ekonomske z le dvesto enainšestdeset dijaki in Biotehniške šole s sto šestintrideset dijaki je bila zaradi slabega vpisa pričakovana že nekaj let, pravi direktor Šolskega centra Ptuj Oton Mlakar.*
- (6) *,Vsi programi, ki jih ima Biotehniška šola, in vsi programi, ki jih ima Ekonomska šola, ostajajo. (7) Torej na tem področju ni nobene spremembe, in to je najbolj pomembno.‘*
- (8) *Postopek združitve je skoraj končan, pojasnjuje Nataša Kranjc iz (sic) Ministrstva za izobraževanje.*
- (9) *,Že sedaj te (sic) dve šoli pouk pri splošnih predmetih izvajata skupaj. (10) Gradivo novega ustanovitvenega akta bo predvidoma ta teden poslano na vlado.‘*
- (11) *Združeno so poimenovali Šola (sic) za ekonomijo, turizem in kmetijstvo. (12) Bila naj bi bolj po meri časa in okolja. (13) Zato upajo, da se bo povečal tudi vpis dijakov. (14) Direktor Šolskega centra Ptuj Oton Mlakar:*
- (15) *,Dijaki postanejo del ene večje šole, ne, in tudi kolektivi postanejo večji, s tem se krepijo tudi strokovni aktivni, ker so zdaj združeni, in s tem lahko samo pridobijo vsi.‘*
- (16) *Mlakar dodaja, da zaradi združitve šol naj ne bi prišlo do odpuščanja.«*

3 Povedi oštevilčil S. B.

4 Dvojna narekovaja označujeta začetek in konec poročila novinarka G. Milošič, enojni narekovaji pa znotraj tega dobesedne zvočne prispevke O. Mlakarja in N. Kranjc.

2.1 *Komentar*⁵

Zanimiva je razčlenjenost sporočevalne verige. Srednji – prenosniški – parameter je večdelen. Med izhodiščnima (primarnima/izvornima/začetnima) informatorjema, ravnateljem šole (Oton Mlakar) in predstavnico Ministrstva za šolstvo (Nataša Kranjc), sta dva posrednika, to je novinarka Gabrijela Milošič in novinar Tomaž Pollak kot voditelj oddaje, ki sta vsak zase (vmesna) naslovnika in obenem tudi prenosnika na poti do končnega naslovnika, to je do poslušalstva radijske oddaje. Kot izhaja iz sheme, vlada med njimi neko hierarhično razmerje, podobno ruski igrački, tako imenovani matryoški.

Novinarka Gabrijela Milošič pri posredovanju prejetih informacij poleg lastnih formulacij uporablja tudi premi in preneseni govor izvornih govorcev in tako »/.../ določene dele besedila označuje kot neavtorske /.../« (Korošec 1998: 206). Pri tem je premi govor v izvornem radijskem besedilu seveda podan z neposrednimi zvočnimi posnetki, čemur v tem zapisu ustrezajo enojni narekovaji (glej podčrtnico 4).

Zanimivo je označevanje poročanega govora. Deloma temu služijo semantično nevtralni glagoli (*pravi* (5), *pojasnjuje* (8), *dodaja* (16)), izstopata pa nominalna varianta *podrobnosti* (3) ter izpust *Direktor Šolskega centra Ptuj Oton Mlakar* (14).

Shema 1: Sporočevalna veriga govornih dogodkov

5 Tudi v tem komentarju se številke v oklepajih nanašajo na oštevilčene povedi analiziranega besedila.

Voditelj oddaje Tomaž Pollak s samostalnikom *podrobnosti* (3) nominalno napove naslednji kompleksni premi govor Gabrijele Milošič, ki pa na podrejenih ravninah vsebuje vložke premih in odvisnih govorov – prispevke Otona Mlakarja in Nataše Kranjc. Samostalnik *podrobnosti* bi lahko parafrazirali, kot sledi: *Gabrijela Milošič razčlenjuje, je zbrala naslednje podatke, precizira, je raziskala in zvedela, da ..., se je ukvarjala z novostjo, reorganizacijo, da bo ..., je šla spremembi do dna ...*

Če je pri samostalniku *podrobnosti* še zaznati semantično refleksijo na neko glagolsko dejavnost, pa tega pri izpustu *Direktor Šolskega centra Ptuj Oton Mlakar* (14) ne moremo več privzeti.

Nujno je treba pogledati tudi funkcijo glagolov *upati* (13) in *odločiti* (1).

Upajo stoji v povedi *Zato upajo, da se bo povečal tudi vpis dijakov*.

Ta glagol *upajo* ima v besedilu – kot kaže – precej pomembno vlogo, njegov semantični skopus sega tako anaforično kot kataforično prek celotnega besedila.

Ta *upajo* v vzročno-posledični zvezi (skladenjsko podprto s prislovom *zato*) neposredno sledi predstoječi 12. povedi.

Še več, tudi že pogojnik v samem uvodu prispevka, ki ga napove voditelj oddaje Tomaž Pollak

Čeprav gre za racionalizacijo, naj na Šolskem centru Ptuj ne bi odpuščali. (2),

v precejšnji meri kataforično odpira prostor za pozitivno pričakovanje.

Nadalje glagol *upajo* deluje kot neke vrste semantična podlaga tudi za zadnjo poved (16) besedila.

Ne gre spregledati, da so vse tri domneve (2, 12, 16) izražene s pogojnikom (prim. Istenič 2003: 89–94), kar si lahko razlagamo tako, da so avtorji teh povedi (Pollak, Milošičeva, Mlakar posredno prek Milošičeve) kljub zagotovitom razmeroma previdni.

Uvodnik voditelja oddaje Tomaža Pollaka */.../ se je Ministrstvo za izobraževanje odločilo, da /.../* je pravzaprav (precej obsežen) spremni stavek za vse nadaljnje izvajanje novinarka Gabrijele Milošič ter informatorjev Otona Mlakarja in Nataše Kranjc; glagol *odločiti se* v */.../ se je Ministrstvo za izobraževanje odločilo, da /.../* v tem uvodniku je v bistvu neke vrste glagol rekanja, ki mu v slovenščini glede na semantiko ustreza indikativ v odvisnem govoru, v nemščini pa bi tukaj praviloma stal konjunktiv kot znak za nevtralno prenašanje informacije.

Odvisni govor je v analiziranem besedilu prisoten v treh povedih, in sicer v povedih: *Združitev /.../* (5), *Postopek združitve /.../* (8), *Mlakar dodaja...* (16).

Z ozirom na to, da v slovenščini v odvisnem govoru nimamo ustreznika za nemški konjunktiv, se pri razmeroma dolgi prvi od omenjenih treh povedi šele pozno – ko zaslišimo besedi *pravi direktor* – ugotovi, da gre za odvisni govor. Pri akustičnem sprejemanju poročila je to morda še bolj moteče kot pri branju, kjer z očmi hitreje zaobjamemo celotno poved. To bi lahko izboljšali na dva načina. Da bi bil napovedni stavek pred odvisnim govorom, kot je to v povedi (16), ali pa tako, da bi na začetek povedi postavili veznik *da*⁶: *Da je bila združitev Ekonomske /.../ pričakovana /.../, pravi direktor Šolskega centra Ptuj Oton Mlakar.*

3 »Die Ökonomin des Papstes«

Focus, številka 52/20; 19. december 2020 (odlomek iz besedila, str. 62).

Gre za tip intervjuja, v katerem ni klasične izmenjave vprašanj in odgovorov, temveč se bolj spontano, včasih zabrisano prepletata pisanje avtorja oz. v našem primeru avtorice besedila Virginie Kirst in prispevki intervjuvanke. (Prim. Košir 1988: 82.) Pričakovati je, da bo taka besedilna vrsta izziv za analizo prenesenega govora.

Gre pa tu tematsko za pogovor z »močno žensko« (»Starke Frau«, *ibid.* str. 58)⁷, redovnico Alessandro Smerilli, ki je v Vatikanu svetovalka za finančne zadeve (podnaslov: »Der Papst braucht frische Gesichter, die keine Altlasten mitbringen« (»Papež potrebuje sveže obraze, ki ne nosijo starih bremen«). Kot v prvem besedilu (2.1) gre v bistvu spet za neko spremembo, reorganizacijo.

*Die Ökonomin des Papstes*⁸

- (1) *Der Vatikan bestehe nicht nur aus der Kurie – die das Vermögen der katholischen Kirche zuletzt eher schlecht als recht verwaltet hat – sondern auch aus den vielen kleinen Orden, die überall auf der Welt Gutes tun würden, erklärt sie (Alessandra Smerilli, S.B.). (2) »Außerdem bringt dieser Weg, den Papst Benedikt begonnen hat und Papst Franziskus nun weiterführt, die Skandale ans Licht – gerade weil er alles sehen will, was geschehen ist. (3) Jetzt führt er*

6 Prim. 3.1, 4.1, 5.1.

7 Vsi prevodi S.B.

8 Povedi oštevilčil S. B.

Strukturen ein, um zu verhindern, dass es sich wiederholt.» (4) Transparenz bei der Verwaltung des kirchlichen Vermögens sei im Übrigen nicht das einzige Ziel, sondern auch die zeitgemäße Art und Weise, wie es investiert werde. (5) Auch die Kirche werde zunehmend Geld in nachhaltige Anlagen stecken und beispielsweise Kapital aus fossilen Energien zurückziehen.

Papeževa ekonomistka

- (1) *Vatikan ne obstaja samo iz kurije – ki premoženja Katoliške cerkve v zadnjem času ni upravljala posebno dobro – temveč tudi iz mnogih manjših redov, ki povsod po svetu opravljajo dobra dela, razlaga (Alessandra Smerilli, S.B.). (2)»Razen tega pot, ki jo je začel papež Benedikt in jo papež Franziskus sedaj nadaljuje, osvetljuje škandale – ravno zato, ker želi videti vse, kar se je zgodilo. (3) Sedaj uvaja strukture, z namenom preprečiti, da bi se to ponovilo.« (4) Transparentnost pri upravljanju cerkvenega premoženja pa naj ne bi bila edini cilj, marveč tudi sodobni način, kako investirati. (5) Tudi Cerkev naj bi na primer denar usmerjala v vzdržne naložbe in kapital umaknila iz fosilnih energij.*

3.1 *Komentar*

Pri tem besedilu gre za nekoliko enostavnejšo sporočevalno verigo s samo tremi osnovnimi parametri.

<i>Alessandra Smerilli</i>	novinarka	bralci
(vir informacij)	(posredovalka)	naslovnik

Od petih povedi iz tega besedilnega segmenta so prva, četrta in peta poved v odvisnem govoru, druga in tretja poved pa predstavljata premi govor intervjuvane redovnice. V analiziranem izseku iz besedila nastopa samo en glagol rekanja (*erklären/razlagati – razložiti*), in sicer v spremnem stavku, ki je zapostavljen, torej sledi odvisnemu govoru v prvi povedi. Premi govor je označen samo z narekovaji (povedi 2 in 3), odvisni govor v preostalih dveh povedih (4 in 5) pa samo s konjunktivom (*sei, werde; werde*).

Da gre v prvem stavku zgornjega delnega besedila za odvisni govor, je v nemškem izvorniku jasno že takoj na začetku, saj stoji glagol *obstajati (bestehen)* v konjunktivu sedanjika (*bestebe*), kar je enoznačni signal za odvisni govor. Če bi hoteli tudi v slovenskem prevodu to za odvisni govor zaželeno nevtralnost oz. distanco do vsebine povedanega nakazati že prej in ne šele na koncu stavka z glagolom *razlaga* ter se tako približati izvornemu besedilu, bi lahko stavek

uvedli z veznikom *da*, saj gre v bistvu za odvisnik: *Da Vatikan ne obstaja samo iz kurije /.../*

Druga možnost za to, da bi izjavo prvega stavka mimo glagola *razlaga* (*erklärt*) podkrepili z dodatnim niansiranjem kritičnega odnosa v odvisnem govoru, obstaja v tem, da bi stavek začeli kot v prvotnem prevodu, vendar bi pred glagol rekanja *razlaga* postavili členek *kot/kakor*:

Vatikan ne obstaja samo iz kurije – ki premoženja Katoliške cerkve v zadnjem času ni upravljala posebno dobro – temveč tudi iz mnogih manjših redov, ki povsod po svetu opravljajo dobra dela, kot razlaga (Alessandra Smerilli, S.B.).

Ob tem velja pripomniti, da različici nista združljivi, torej je možna samo ena ali druga. Druga varianta – s primerjalnim členkom *kot/kakor* – ima prednost glede na indikativ v isti povedi, namreč *verwaltet hat*. Ta indikativ je namreč smela poteza novinarke, ki bi tu mirno lahko uporabila konjunktiv (*verwaltet habe*), kar bi pomenilo, da je slabo mnenje delovanja Katoliške cerkve prevzela iz ust Alessandre Smerilli, da se ji s tem ni treba identificirati in da je nihče ne more poklicati na odgovornost (po domače »prijeti za jezik«, (češ) kaj da je izjavila). Bolj verjetno je, da gre tu za razširjeno spoznanje, da je šlo v Vatikanu res marsikaj narobe in da je končno treba reči bobu bob. Nasprotno pa avtorica besedila v isti sapi uporabi kondicional */.../ überall auf der Welt Gutes tun würden /.../* in tako nevtrarno poda vsebino, ki ni njena, temveč dejansko zgolj prevzeta od Alessandre Smerilli. Tukaj bi bil hipotetično v slovenščino možen prevod ... *ki naj bi povsod po svetu delali dobra dela* ..., kar bi pa spet bilo premočno, saj bi v podtonu bilo mogoče zaslutiti, da novinarka o tem mogoče dvomi. Primerjalni členek *kot* v sintagmi *kot razlaga* bi bila verjetno ravno prava mera za izražanje mnenja redovnice, ki se giblje med dvomom in sprejemljivostjo.

Če prevedemo nedoločnik v tretji povedi tudi z nedoločnikom (*/.../ um zu verhindern, dass es sich wiederholt /.../* – z namenom *preprečiti, da bi se to ponovilo*), se izognemo tehtanju glede tega, katera od štirih možnih kombinacij naj stoji v slovenščini: *ki naj preprečijo, ki naj bi preprečile; da se to ponovi, da bi se to ponovilo*.

Z nedoločnikom se pa lahko rešimo tudi pred težavo, kako prevesti konjunktivno pasivno konstrukcijo *investiert werde* v četrti povedi: *kako investirati* namesto možnih kombinacij, *kako se investira, kako naj se investira, kako naj bi se investiralo*.

4 »Nekaj, kar meji na zločin«

S shematičnim prikazom večstopenjske razslojenosti prenosa izjav iz prvotnega govornega dogodka (glej 2.1) si lahko pomagamo tudi pri razvozlanju teh razmerij v naslednjem, nekoliko obsežnejšem odlomku iz Delovega prispevka z naslovom »Nekaj, kar meji na zločin« (Sobotna priloga, 16. 1. 2021, str. 13, podnaslov »Covid-19 in starostniki«; avtor Janez Markeš). Naj takoj pripomnim, da tu ne gre za kakršne koli politične opredelitve, marveč zgolj za jezikoslovni vidik.

/.../Tu je Krek trčil ob mnenja, ki jih je že pred časom, v resnici pa vseskozi, podajal nekdanji minister za zdravje Dušan Keber. Strokovno je ugovarjal (1)⁹ dejstvu, da so pristojni v času krize podobno kot v Belgiji domove preobražali v negovalne bolnišnice.

Infektologinja Bojana Beović, ki pri vladi velja za prvi obraz vladne svetovalne skupine, je v pogovoru za Mladino aprila lani izrazila prepričanje (2), da se v Sloveniji ne bo zgodil »italijanski scenarij«. V nadaljevanju se v resnici je. Tedaj (3) je tudi povedala, da je (4) največja pomanjkljivost slovenskega zdravstva prav zdravstvena oskrba v domovih za starejše, kajti ti da (5) so opremljeni kot hotelske nastanitve, namesto da bi sledili realnim potrebam po prirejeni obliki negovalnih bolnišnic.

Bili so petnajstkrat na slabšem

Podobno kot mnenje Bojane Beović je bilo tudi mnenje nekaterih kolegov iz vladne svetovalne skupine. Dušan Keber (6) je že tedaj opozarjal na napačnost recepta, češ da (7) je okužene in bolne v domovih treba zadržati v domovih, ker naj bi se na tak način ohranilo odprtost bolnišničnih kapacitet za reševanje pacientov od drugih bolezni in za drugo populacijo. Pred bolnišnično obravnavo naj bi svarili celo stare ljudi, češ da (8) bodo v bolnišnicah deležni manjše pozornosti kakor v domovih. (9) Omalovaževali so Kebrov predlog, naj se v domovih opravi triaža stanovalcev, in obveljala je »doktrina«, naj ostareli ostanejo v domovih čim dlje, dokler je to le mogoče. Domneve so v zdravstvenem pogledu predstavljali kot prednost.

Keber je zdaj v svojih ugotovitvah, ki jih je v različnih izjavah podal javno, povedal in poudaril, da so enako stari ljudje, ki so živeli doma in ne v domovih, umirali petnajstkrat manj kot stanovalci domov. /.../

9 Številke v tem besedilu se ne nanašajo na oštevilčenost povedi kot v prvih dveh besedilih, temveč so na ta način za boljšo preglednost oštevilčeni komentirani zgledi.

4.1 *Komentar*

(1) Kdo je ugovarjal? V slovenščini kot pro-drop jeziku bi se moral virtualni osebek povedi kot koreferenčni antecedent ujemati z osebkom predstoječega glavnega stavka, in ne z osebkom prilastkovnega odvisnika. Po tej logiki bi pričakovali, da bo tudi subjekt (in torej nanosnik) drugega stavka Krek. Vendar je po vsebini ugovora sklepati, da je avtor besedila (Markeš) mislil na Kebra, ki da je ugovarjal. Semantično razmerje je tudi nejasno, ker je dejstvo očitno tako, da domovi niso bili preobraženi v negovalne bolnišnice. Ta ugovor bi moral torej biti v pogojniku:

/... / je ugovarjal dejstvu, da bi pristojni v času krize /.../ domove preobražali v negovalne bolnišnice.

Manj zadreg bi bilo, če bi na začetku druge povedi stal kazalni zaimsek ta: *Ta je strokovno ugovarjal dejstvu, da bi /.../*, pri čemer bi se ta nanašal na Dušana Kebra. Še bolje bi bilo seveda ponoviti ime (*Dušan*) *Keber je strokovno ugovarjal dejstvu, da bi /.../*

- (2) Semantika kolokacije *izraziti prepričanje* se ujema s funkcijo indikativa v odvisnem govoru (primerjaj tudi glagol *poudariti* v zadnji povedi besedila).
- (3) Tudi časovni prislov *tedaj* ni povsem jasen, saj bi se lahko nanašal na */.../ aprila lani /.../* ali pa navezoval na predstoječo sintagmo *V nadaljevanju /.../*, ko se je torej italijanski scenarij v resnici zgodil. Namesto *tedaj* bi bilo morda bolje zapisati: */Za Mladino je tudi povedala .../* (ali pa mogoče v predpretekliku: */Tedaj je bila tudi povedala .../*).
- (4) Stoji indikativ (*/.../ je bila največja pomanjkljivost /.../*), ne pa opisni konjunktiv, (*/.../da naj bi bila največja pomanjkljivost /.../*). Formulacija je sprejemljiva, ker je to dokazano dejstvo, s katerim se avtor sestavka strinja.
- (5) Členek *da* je v slovenščini učinkovito sredstvo za izražanje v odvisnem govoru in ga pri nas prereditko beremo/slišimo. Lahko bi bil skoraj enakovreden nemškemu konjunktivu. »Pri tem veznik *da* izgubi svojo podrednovezniško vlogo in postane členek.« (Korošec 1998: 203.) Primer zelo nazorno izpričuje, da gre za oceno zdravnice Bojane Beović, ki jo korektno prenaša avtor Janez Markeš, in da ne gre za splošno sprejeto dejstvo.
- (6) Pojavi se dvom, ali gre za natančno anaforično vezavo na predstoječo poved. Iz neposredne bližine nanašalnice */.../ nekaterih kolegov vladne svetovalne skupine /.../* kot osebkoma bi namreč bilo razumljivo, da se Dušan Keber kot član anaforično navezuje na vladno svetovalno skupino. Če nisi

ravno na tekočem s politiko in ne veš takoj, ali je temu res tako, moraš iskati po sobesedilu, da bi ugotovil, ali je ali ni. Taka negotovost je žal simptom ohlapnosti v izrazu. Členek *pa*, ki izraža neke vrste »zavrnitev s popravkom« (Žele 2014), bi tu močno olajšal razumevanje: *Dušan Keber pa je že tedaj opozarjal /.../* in bi to impliciralo pomen, da Dušan Keber ni (bil) član svetovalne skupine. Členek *tudi* (*ibid.*), lahko tudi v kombinaciji z navezovalnim prislovom *tako*, pa bi nasprotno razpršil dvome in dal vedeti, da je Keber bil član skupine (*Tako je tudi Dušan Keber že takrat opozarjal na napačnost ...*).¹⁰

- (7) Pleonastično uporabljeni sklop *češ da* vnaša na tem mestu po moji oceni negotovost. Bolje bi bilo uporabiti samo členek *da: /.../ je /.../ opozarjal na napačnost recepta, da je okužene in bolne v domovih treba zadržati v domovih /.../*, torej bi moral receptu nedvoumno slediti prilastkov odvisnik, ki bi pojasnil, za kakšen recept gre (napačnost katerega recepta?)

... recepta, da je okužene in bolne v domovih treba zadržati v domovih ali

...recepta, (po katerem) naj bi bilo okužene in bolne v domovih treba zadržati v domovih.

Češ da je besedna zveza iz členka in veznika, ki izraža nestrinjanje ali vsaj distanco avtorja besedila (v našem primeru Markeša) v odnosu do tega, kar je izrazil udeleženec nekega prejšnjega govornega dogodka (napačno naj bi po tej logiki torej bilo prej samo Kebrovo opozarjanje kot recept). Ločnica med enim in drugim razumevanjem je v tem primeru res tanka, vendar je pri tako resnih zadevah vendarle treba stremeti za tem, da se odvrne vsakršna nevarnost dvoumnega dojetanja.

- (8) Sklop */.../ češ da /.../* je v tem drugem primeru rabljen razumljivo, avtor se namreč distancira od tistih, ki */.../ naj bi svarili celo stare ljudi /.../*, saj se je izkazalo, da nimajo prav.
- (9) V naslednjih dveh povedih gre za zglede netipičnega odvisnega govora, ki so – če odmislimo glagol *predstavljati kaj kot* – nakazani nominalno (*predlog, doktrina, domneva*). *Predstavljati kaj kot* spada med glagole, ki implicirajo neko zadržanost do vsebine in se vežejo s povedkovim določilom. Taki glagoli so npr. še *veljati za, oceniti kot, imeti (se) za*.

10 Naknadno (15. 4. 2021) preverjeno na Ministrstvu za zdravje: »/.../ dr. Keber ni in ni bil član Strokovne skupine za zaježitev in obvladovanje epidemije COVID-19«.

5 Iz radijskih poročil »Zrcalo dneva«

Ob naslednjem kratkem slovenskem besedilu naj bi bilo ponazorjeno, da nekdo, ki je senzibiliziran za konjunktiv iz nemščine, v določenih slovenskih primerih bolj ozaveščeno začuti potrebo, da bi se distanca avtorja besedila do tistega, kar je prevzel od prvotnega vira, morala bolj eksplicitno izraziti v izogib nevarnosti za ohlapnost v izrazu ali celo dvoumnost.

Sreda, 3. 2. 2021 (ob 22.00), RTV Slovenija, Radio Prvi.

Vodil Benjamin Jeran, bral Bernard Stramič, oddajo pripravila Ana Štravs in Benjamin Jeran.

Meddržavno sodišče v Haagu je popoldne sporočilo, da je pristojno v tožbi Irana proti Združenim državam Amerike zaradi sankcij, ki jih je proti tej državi znova uvedla administracija nekdanjega predsednika Trumpa. Ta je trdila, da so sankcije potrebne, saj Iran predstavlja hudo grožnjo mednarodni varnosti.

Sodišče je vse ameriške argumente zdaj zavrnilo. Za končno sodbo bo verjetno treba počakati več mesecev, lahko tudi let, Iran pa pričakuje, da bodo Združene države umaknile sankcije še pred končno odločitvijo sodišča.

5.1 Komentar

Problematično se zdi vzročno priredje s prirednim veznikom *saj*:

/.../ saj Iran predstavlja hudo grožnjo mednarodni varnosti.

Iz tega bi namreč lahko sklepali, da je ta trditev neoporečna in vsesplošno sprejeta.

Proti temu pa govorita dva podatka:

- a) glagol *trditi* pomeni »izražati kako misel, kot da je v skladu z resničnostjo« (gl. SSKJ), gre torej za govorno dejanje (nepreverjenega) domnevanja;
- b) v drugem odstavku besedila sledi: *Sodišče je vse ameriške argumente zdaj zavrnilo.*

Iz tega sledi, da bi bilo to negotovost dobro bolj eksplicitno nakazati, recimo z že zgoraj omenjenim členkom *da*. (Primerjaj 2.1, 3.1, 4.1.) Tako bi se poved lahko torej bolj ustrezno glasila:

Ta je trdila, da so sankcije potrebne, saj da Iran predstavlja hudo grožnjo mednarodni varnosti.

Zaradi odsotnosti konjunktiva je samo dva referenčna signala za odvisni govor v slovenščini torej včasih vendarle bolje podkrepiti še s kakim tretjim izraznim sredstvom, zlasti če gre za zatrjevanje. To delno izhaja tudi iz diplomskega dela Katarine Istenič, ki je na podlagi analize prevodov več ustreznih (neleposlovnih) besedil iz nemščine v slovenščino ugotovila:

V slovenščini elementa, ki bi ustrežal konjunktivu (sic) ni, tako da se pojavi en referenčni signal manj, še vseeno pa ostanejo ostali elementi poročanosti, ki povsem zadoščajo. Včasih se poročanost v slovenščini sicer izgubi, tako da ni nobenega formalnega znaka, ki bi kazal na poročanost (uporabljen je samo indikativ), vendar lahko navadno iz sobesedila sklepamo, za čigave besede gre. Včasih pa niti ni potrebno, da navedemo, kdo je nekaj (sic) rekel, (četudi je bilo to s konjunktivom nakazano v nemščini) – to velja predvsem za primere, ko gre za navedbo potrjenih dejstev. (Istenič 2003: 68)

V nemščini bi se zgornja poved glasila takole:

Diese hat behauptet, dass die Sanktionen notwendig seien, denn der Iran stelle eine große Gefahr für die internationale Sicherheit dar.

V odvisnem govoru bi torej vsebovala glagol v konjunktivu, ker očitno ne gre za navedbo potrjenih dejstev.

6 Povzetek

Bistvo in funkcija prenesenega govora sta v slovenskem in nemškem jeziku podobna, premi govor in odvisni govor pa se v obeh jezikovnih sistemih izražata do neke mere različno. V nemškem jeziku se v pisni komunikaciji (zglede iz medijskega jezika) dosledno uporablja vezani naklon (konjunktiv) oz. kondicional (würde + nedoločnik), ki se v slovenščino prevaja z indikativom ali z opisno obliko bi + deležnik na -l. Vendar je tudi v slovenskem jezikovnem sistemu več možnosti, kako dodatno profilirati razliko med podajanjem lastnih misli po eni strani in tistega, kar po drugi strani prevzemamo iz različnih virov. Kontrastivni pristop lahko izostri posluš za izrazne možnosti v maternem jeziku.

Viri in literatura

- Duden. Die Grammatik. Unentbehrlich für richtiges Deutsch, 2016. Berlin: Dudenverlag.
- Istenič, Katarina, 2003: Poročani govor v nemških in slovenskih neleposlovnih besedilih. Neobjavljeno diplomsko delo. Ljubljana.
- Korošec, Tomo, 1998: Stilistika slovenskega poročevalstva. Ljubljana: Kmečki glas.
- Košir, Manca, 1988: Nastavki za teorijo novinarskih vrst. Ljubljana: DZS.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika IV, 1985. Ljubljana: DZS.
- Toporišič, Jože, 2014: Slovenska slovnica. Maribor: Obzorja.
- Žele, Andreja, 2014: Slovar slovenskih členkov. Zbirka slovarji. Ljubljana: ZRC.